

Varga Réka

„Mélyen szívni magamba az éjszakai semmit”

(Szeifert Natália: *Mi van veletek, semmi?*)

Szeifert Natália második nagyobb volumenű munkája, a *Mi van veletek, semmi?*, hiánypótló generációs regény arról a nemzedékről, melyet már nem lehet egy fejlődéstörténet narratívájában megírni, hiszen valódi tragikuma sincs, pontosabban tragédiája annak hiányában ragadható meg.

A cselekmény egy populáris közhellyel indul: Grafit és Pók, két harmincas éveik elején járó férfi káromkodásokkal kísért egymásba ütközésével az utcán. Grafit, a hirtelen szakítások megszokottan teátrális jelenetének szereplőjeként, az ablakból az utcára dobált személyes holmija megmentett részét a hóna alatt szorongatja, Pók friss verekedés véres nyomait viseli az arcán. Az előbbit az első találkozás alkalmával a másik tekintete ragadja meg, felidéz benne egy gyermekkori emléket, egy rossz sorsú kutya szemét. Az állattal történő egyszeri találkozás alkalmával mindkettejükön végigfutott a félelem, ez teremtette meg az összetartozás érzetét: *„Két félelem ha találkozik, abban riadalom van és remény.”* Ebből a közös reményből születő sorsközösség az, amely egymáshoz láncolja a két férfit is. Hamarosan előkerül egy üveg vodka, másnapra pedig Grafit Pók újdonsült lakótársaként ébred. A klisés kezdet egy sematizált világ eszköztárát használja, alapvetően meghatározva annak a kettős közegnek az egyik oldalát, amelyben ez a két identitásvesztett figura mozog, mert *„Minden városnak két felülete van”* – ez a könyv nyitómondata. A kettősség a teljes regényt átszövi, ez úgy a tér ábrázolásában, mint a karakterek háttértörténetében tetten érhető. Pók a város sötét felületén drogdíler-informatikus, felsőbb utasításra mások után kémkedik. Grafit eleinte egy boldogtalan rajztanár, aki egyúttal az alkotásra képtelen művész életét éli, később megélhetési problémái következtében ő is Pók mellé szegődik. Az egzisztenciális válságból adódó paradoxon mindkét esetben megjelenik. Grafit nem talál köztes pozíciót a laza pedagógus figurája – aki csak egy rajztanár, a rajzórát pedig sehol nem veszik komolyan – és az énkereső művész között. Néha fest, legtöbbször fotókat készít, az őt körülvevő várost pedig egy idő után képtelen leválasztani a fényképezőgép objektívjéről. A regény a vizualitás érzékelését végig ebben a markáns kettősségben ábrázolja, ezzel meghatározva a kívülállóság léthelyzetét. Mindez gyakran visszatér, sokszor más művészeti ágak viszonylatában.

„– Lassan úgy érzem, nem látok jól az objektív nélkül. (...) Állandóan ott van közted és a világ között. Minden csak egy képkivágat, minden, az egész város, bakker, az egész

világ egy fényképtéma, és én, hogy is mondjam, én nem vagyok fotográfus. Engem egy idő után zavar, hogy semmi nem ér közvetlenül hozzám."

Az objektíven keresztül szemlélt külvilág sehogyan nem tud énaazonossá, jelenidejűvé válni. Pók, hasonlóképpen, a kamera túlsó oldaláról szemléli a világot, embereket, helyszíneket figyel, szintén kívül marad az események terén és idején, a város másik felületéről tudósít, melyet jól ismer, mégsem tud a magáénak. A ráosztott feladat: utcák, helyszínek, emberek megfigyelése precíziós technikai eszközökön keresztül rögzítve, ebből a perspektívából pedig túéles pontossággal rajzolja meg Budapest másik oldalát. A 2010-es évek elején járunk, abban az időszakban, amikor az internet markánsan részévé vált a hétköznapi emberek életének: Facebook-profil, mobilszám, e-mail fiók, ezek válnak az identitás jelölőivé. Pók a város kamerái mellett ezeken a felületeken figyel a rejtélyes Főnök által kijelölt személyeket, többnyire maga sem tudja, hogy miért pont őket, csak teszi a dolgát. Észrevétlenül szemléli a város titkos oldalát, végletesen kívül maradva a másikon. Egy meghatározó rémálmában a szoba plafonjáról figyelni önmagát a barátnője mellett, a kívülről szemlélő én nem találja meg az azonosságot az ágyban fekvő önmagával, még saját személyének is külső megfigyelője tud csak lenni.

Grafit és Pók valahol a végtelen jelenbe zárva léteznek. Pók lakása olyan tér, amely Grafitban azt a benyomást kelti, hogy *„aki itt lakik, csak nemrég költözött be, és azt, hogy időtlen idők óta itt lakik"*. Ez a rögzült átmenetiség, az elkezdett és soha be nem fejezett hely az egyedüli, ami otthonossá válik. A jövő kilátástalan, a múlt pedig a soha nem vágyott szembesülést jelenti, amely csupán kísértetként, szükséges rosszként van jelen. A múlt közege a család, ahová nem szívesen járnak vissza. Az állandó halogatás, a mardosó lelkiismeret-furdalás és a szembesüléstől való folytonos félelem jellemzi ezeket a kötelékeket.

Szeifert Natália remekül rétegezi a nézőpontváltásokat, úgy helyezi át az olvasót egyik tudatfolyamból a másikba, hogy végig könnyed és koherens marad. *A Mi van veletek, semmi?* nem próbál posztmodern regény lenni, de játszik az ilyen típusú szöveg hagyománnyal. Az emlékezés mechanizmusa működteti az elbeszélést, amely nem pusztán a jelent körvonalazza, hanem az elmúlt harminc évet, majd a szülőkhöz is visszalépve a rendszerváltás előtti időszakot, így tulajdonképpen megszólítja a tematizált generáció mindenkori előzményét, egyúttal keresztmetszetet teremt múlt és jelen között, felvillantja, hogy a világ valójában ugyanolyan egy nemzedékváltást követően is, csak a keretrendszerek változnak, hisz az előző generációnak még bevett és megmásíthatatlan szabályrendszerei voltak. Pók apja a Belügyminisztérium fontos embere volt valaha, megbecsült figura, emellett pedig uralkodó, elnyomó karakter, nem áll tőle távol a testi fenytés sem a szabályok betartatása érdekében. *„Apának mindig megvolt a helye a világban. (...) Apa tudta, a dolgoknak rendjük van, és a rendet be kell tartatni."* A kudarcra ítéltség rajzolódik meg a szülők figuráin keresztül, ami borítékolja a gyerekek céltalanságát. Az apa által felépített rend később megbomlik, először pozícióvesztéssel, majd egy leszakadt kabátgombbal, végül egy agyvérzéssel, melynek következtében magatehetetlen lényé válik. Ez az apakép a fiú számára a fájdalommal, a szorongással azonosított kísértet, a megbukott szabályok árnyé-

ka. A szülők felbomlott szabályai, megbukott elvei alappillérei annak a nihilnek, melyben az utódok léteznek, a valamikori normáktól teljesen megfosztva. A családdal folytatott párbeszéd a megszokott sémák mentén zajlanak, háritással terheltek és kiüresedettek.

A beszéd mint funkcióját veszített interakció gyerekkori élmény. Grafit először kisfiúként tapasztalja, hogy a környezetében élő nénik és bácsik tulajdonképpen soha nem várnak választ a hozzá intézett kérdésekre. A párbeszéd kliséen keresztül épülnek, a szavakban megfogalmazott tragédiák csupán belső monológok maradnak a család közegében. A beszéd ugyanúgy kiüresedik, mint az ünnepek, a szokások, a régi szabályrendszerek. Ezek alapvetően a biztonságot jelentenek, de mivel átalakultak, csak a kudarc emlékeként mutatkoznak a továbbiakban. Így nincs más megoldás, csak a háritás, az évente egyszer előforduló kényszer-hazalátogatás karácsonykor, rövidebb zárt telefonbeszélgetések az utcájában, jelentésüket veszített nyelvi formulákkal a semmiről.

A családhoz hasonlóan az egyéb emberi kapcsolatok is determinálnak mutatkoznak. Grafit esetében felbukkan a múltból az egyetlen nagy szerelem, de természetesen hiába megy el néha a mesterkelt művészvilág egy-egy cseppet sem vágyott eseményére, soha nem találkozik újra Olgával. Pók számára a kapcsolataiban is az önazonosság hiánya élesedik ki. Egy idealizált női figura volt mellette, Bea, akit azonban képtelen volt élettől rendelkező entitásként szemlélni. A tökéletes lényt látta a lányban, azonosíthatatlannak érezte, nem találta mögötte az embert, valójában nem találta sem benne, sem mellette önmagát. Mintha harmadik szereplőként figyelne a kapcsolatot a szoba sarkából, akár a rémálmában. Majd később egy kétes munkaakciója során megismer egy lányt, és ez a kapcsolat még inkább leleplezi azt a sarokba szorított magányt, amely nem tudja megváltani önmagát. Az első beszélgetést arra használja, hogy az összes információ tekintetében hazudhasson magáról, és ne történjen semmi. Az elmaradt énazonosításnak köszönhetően kezd kötődni, pontosabban figyelni és figyeltetni kezdi a másikat. A végletes marginalizáltság tehát még ebben a helyzetben is hangsúlyozott, kívül marad, egy másik síkról figyel, miközben végig észrevétlen marad.

A 2010-es évek politikai eseményeit és emlékezetes tragédiáit is felvillantja a regény, Budapest meghatározó tereinek átnevezését, az úgynevezett „trafikmutyit”, a West-Balkánt és a vörösiszap-katasztrófát. Ezekkel az eseménypárhuzamokkal is a kívülállóság-történetét erősíti a regény, hiszen úgy érzékeljük, hogy a valódi események, a valódi tragédiák is máshol zajlanak. Rajtuk kívül, hozzájuk csupán eljutnak a hírek, tévéből, rádióból a valódi átérzésükre pedig, bár mélységesen vágnak rá, mégsem képesek. Grafit festői munkássága fő művén dolgozik. A festményen a vörös szín dominál, a vörösiszap-katasztrófa jeleként, de a kép fókuszában hatalmas fehér, üres felületet marad, melyet csak körülölelnek a vörös árnyalatok. A festmény valódi tétje nem az empatikus fájdalom megfestése, hanem annak a hatalmas ürességnek a megragadása, ami igazából nem mások, hanem önnön tragédiájának emlékműve. *„Nem az őszinte megrendülés, mások fájdalmának a fájdalma amiből dolgoznom kell, hanem a megnevezhetetlen semmi belül.”* A fehér folt a vásznon állandó jele a nem múltó szorongásnak, magának ennek a bizonyos mindent kitöltő *semminek*. Végül a kép a szemét-

ben landol. Grafit tragédiája, a gyerekkorából ismert kiüresedett párbeszéd sémáját követve elmondhatatlan marad.

Az egyetlen hely, ahol mindez feloldódik, az a *Mexikó*, vagyis a kocsmá, a háztömb aljában. A jelenidőbe zárt létezés, a társas magány, a kiüresedett nyelv, az otthontalanság, mindaz, ami Grafit és Pók létezésének tragikumát adja, itt megszűnik. A család, a biztonság közegévé válik a helyszín. A Mexikó jelentette közösségnek, hasonlóképpen a családhoz, megvan a maga szabályrendszere, de ezek a normák és szokások elevenek és értelemmel bírnak. Minden törzsvendégnek megvan a maga helye a gépezetben, Évának a pult mögött, Jégermiszter belépőjének, Leveles Laci címadó köszöntésének: „*Mi van veletek, semmi?*”, a gyanútlanul betévedő turisták által bevállalt tequila-kihívásnak, ezek mind ennek a jól működő rendszernek a szerves részei. Az egyetlen hely tehát, ahol Grafit és Pók életében állandóság és evidens világtrend található, az a kocsmá.

Még csak a szokások apropója sem tér el nagyban az otthoniaktól, a karácsonyt a Mexikóban is ünneplik, méghozzá csak a törzsvendégek társaságában. Nem véletlen, hogy Grafit valamiféle beavatási szertartásként értelmezi a közös forralt borozást a *zártkörű rendezvény* tábla mögött. A rituálé része az is, hogy Leveles Laci megosztja vele saját tragédiáját, a közös tudás megszerzésével hangsúlyozva a kocsmá törzsközönységéhez való tartozást. A történetből kiderül, hogy miért bömbölteti Laci minden vasárnap reggel a Live is life című Opus-számot, amely igencsak megkeseríti a lakóközösség életét. Grafit itt végre kívül tud lépni a nyomasztó, részvételen semmin. A kocsmá közege ebből is képes kiszakítani.

Grafit legjobban sikerült fotója a kocsmá pillanatképe. A képen a dolgoknak megvan a helyük, bele tud helyezkedni ebbe a kimerevített térbe és pillanatba, és a gép objektívje végre nem áll közte és a világ között. Egyesül a retinájával. A szem és a gép egyszerre menti el a tökéletes pillanatot, megszűnik az objektívbe zárt létezés, és Grafit képes részévé válni önnön jelenének.

A Mexikó az egyetlen helyszín, ahol valójában feloldódik a szakadék a szülők és a gyerekek generációja között, megnyílik egy csatorna a párbeszédre, és kieleksedik, hogy a tragédiák mindkét időszámban azonosak. A kocsmá éppúgy szerves részét képezi mindkét korosztály életútjának, és az elnémított, kényszeredett kötelékek helyett választott apák és fiúk teszik ki a törzsvendégek közegét, a párbeszéd is közöttük folyik. Tulajdonképpen ennek a megnyíló csatornának köszönhető, hogy a kocsmá a család, az otthon manifesztált helyszínévé válik. „*Csak nézett Pest felé, és arra gondolt, hogy szeretne már hazamenni. Vagy ha nem is haza, legalább a Mexikóba, ami majdnem ugyanaz.*” A pont a nagyvárosban, ami az otthont és az állandóságot jelenti. Nem véletlen tehát, hogy a Mexikó lesz végül az a hely, amiért megéri áldozatokat hozni, és még az egyedüli, megváltást jelentő külföldre távozás lehetőségét is kockára tenni.

Seifert Natália könyve keserédes humorával, mesterien keretezett cselekményével és könnyed nyelvezetével valódi generációs regény. Folyamatosságot teremt múlt és jelen között, ennek origója pedig, melyből dolgoznia kell, végig ugyanaz a markánsan kijelölt *semmi* marad.